

YAPI ELEMANLARININ ÖNCELİK SIRALAMASI VE SEMBOLİK ANLAMLARIYLA İNSANLARIN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN İLİŞKİLENDİRİLMESİ

Refia Anıl AĞRILI¹
Seden ODABAŞIOĞLU²
Erdal ATABEK³

¹Araştırma Görevlisi Dr., Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, refia.agrili@marmara.edu.tr, refiaanil@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1986-2412

²Dr. Öğretim Üyesi, Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, seden.odabasioglu@marmara.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2794-803X

³Öğretim Görevlisi. Dr., Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, erdalatak@gmail.com

Ağrılı, Refia Anıl; Odabaşıoğlu, Seden ve Atabek, Erdal "Yapı Elemanlarının Öncelik Sıralaması ve Sembolik Anlamlarıyla İnsanların Kişilik Özelliklerinin İlişkilendirilmesi", ulakbilge, 79 (2022 Aralık): s. 1231–1249, doi: 10.7816/ulakbilge-10-79-04

ÖZ

Yapı, strüktürel elemanlar (temel, döşeme, kolon, giriş, merdiven, duvar, çatı, pencere, kapı) ve tasarım elemanları (çizgi, biçim, form, alan-boşluk, doku, malzeme, mobilya, renk-ışık) olmak üzere pek çok unsurun bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Bu çalışmada yapıyı oluşturan tüm elemanların sembolik anlamları ve bu anlamların insanların kişilik özellikleri ile olan ilişkisi araştırılmıştır. Buna ek olarak bir bütünün (yapının) parçaları olan bu elemanların önem sırası araştırılmış, bununla bağlantılı olarak kişilerin önem verdiği değerlerin sıralaması ortaya çıkarılmak istenmiştir. Tasarım ve Davranış dersi kapsamında iç mimarlık öğrencileri ile yapılan anket çalışmasına 32 kişi katılmıştır. Ankette "Bir yapının elemanlarını önem sırasına göre sıralayınız. (5 eleman) Bu elemanların sizin için sembolik olarak neyi ifade ettiğini belirtiniz." ve "Siz bu elemanlardan hangisi olmak istersiniz? Neden?" soruları cevaplandırılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Verilen cevapların analizi sonucunda yapı elemanlarının içerisinde en önemli olarak görülen temel olmuştur. Bunu sırasıyla çatı, duvar, kapı ve pencere takip etmektedir. Anket cevaplarına göre temelin en çok yüzdeye sahip sembolik anlamı sağlamlık, çatının ki koruma, duvarın ki koruyucu olma, kapının ki yenilik, pencerenin ki ise nefes aldırma olarak belirlenmiştir. Ankete katılan öğrencilerin %50 oranında pencere ve % 18,8 oranında kapı olmak istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bunları merdiven, temel, çatı, taşıyıcı, tavan, malzeme ve renk takip etmektedir. Yapı elemanlarının önem sıralamasında son iki sırada yer alan pencere ve kapı elemanları en çok olunmak istenen elemanlar olmuşlardır. Bunların sembolik anlamlarına bakıldığında kişilerin özgür, şeffaf, nefes aldırma, iyi hissettiren, yeniliklere, deneyimlere, dış dünyaya açık ama aynı zamanda kontrollü, güvenilir ve korunaklı olmak istedikleri ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapı elemanları, psikoloji, sembolizm, çağrışım, anlam

Makale Bilgisi:
Geliş: 30 Eylül 2022

Düzeltilme: 29 Ekim 2022

Kabul: 17 Kasım 2022

Giriş

İnsanlar zamanlarının büyük bir kısmını yapılı çevrede geçirmektedir. İnsanların yaşadıkları, çalıştıkları ve vakit geçirdikleri bu çevreleri algılama biçimleri fizyolojik özelliklerinden, kişisel, sosyal ve kültürel kimliklerinden ve kişiliklerinden etkilenir. İç mimarlık ve psikolojik durum arasındaki etkileşim, insani özellikler ve tasarım yaklaşımıyla bağlantılıdır.

Mimarinin önemli görevlerinden bir tanesi kullanıcıların ruhsal sağlıklarını koruyabilecekleri yapılı çevreler sağlamaktır. Modern toplumlarda bu rol daha da önemli bir hal almıştır çünkü insan yaşamının %70'den fazlası iç mekânlarda geçmektedir (Kim ve Rigdon, 1998). Mekân, özellikle de iç mekan, hayatımızın içinde devamlı var olan, özel kullanım alanlarına hizmet eden nitelikli boşluktur (Kurak-Açııcı, 2015). İnsanlar davranışlarını tanımlı alanlarda gerçekleştirdikleri için fiziksel çevrelerin insan davranışları gözetilerek tasarlanması gerekmektedir. Örneğin, Yıldırım (2017) gün ışığı ve manzaranın insanların oturma tercihleri üzerinde etkisi olduğunu ve insanların pencere kenarlarında oturmayı tercih ettiklerini bulmuştur. Kafeterya ya da benzeri mekânlarda gün ışığı kullanımının iç mimarlar tarafından uygun fonksiyon analizleri yapıldıktan sonra tasarlanması ve bu tür mekanlarda mobilya yerleşimlerinin de manzara göz önünde bulundurularak yapılması gerektiğini belirtmektedir (Yıldırım, 2017).

İnsan ve yapılı çevre arasında karmaşık bir etkileşim söz konusudur. Kişi çevresini, çevresi de kişiyi etkiler. Yapılı çevre insanların davranışlarını etkileyen bir ortam oluşturur. Bunu öncelikle sosyal değerler ve amaçlar üzerindeki etkisi ile yapar (Gutman, 1976). Diğer bir yol ise, ortamın sembolik fonksiyonu ile davranışı kısıtlaması ya da kolaylaştırmasıdır (Gutman, 1976). Belirli semboller aracılığıyla davranışların belirli ortamlara uygun olmasını sağlar ve bu bireysel ve grup kimliği ile ilişkilidir (Rapoport, 1976; McBride ve Clancy, 1976). Diğer bir deyişle, yapılı çevre davranışlar için ipuçları verir ve bu özelliğiyle bir tür sözsüz iletişim olarak görülebilir (Rapoport, 1976).

Yapı, strüktürel elemanlar (temel, döşeme, kolon, giriş, merdiven, duvar, çatı, pencere, kapı) ve tasarım elemanları (çizgi, biçim, form, alan-boşluk, doku, malzeme, mobilya, renk-ışık) olmak üzere pek çok unsurun bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Bu unsurların insan psikolojisi ve davranışları üzerindeki etkileri çeşitli çalışmalarda araştırılmış ve halen araştırılmaktadır. Bu çalışmalarda yapılı çevreye ait çeşitli unsurların mahremiyet, konfor, estetik, kullanışlılık, mekan algısı, yol bulma, duygu ilişkilendirmeleri, memnuniyet, performans gibi faktörler üzerindeki etkileri incelenmiştir (Yıldırım ve Yalçın, 2016; Odabaşıoğlu ve Olguntürk, 2015; Yıldırım, Çağatay ve Ayalp, 2015; Helvacıoğlu ve Olguntürk, 2011; Al-Ayash, Kane, Smith, Green-Armytage, 2016). Bunların dışında, renklerin sembolik anlamları ile ilgili bilgi içeren pek çok kaynak bulunmaktadır (Birren, 1988; Gage, 2000; Morton, 1997). Renk sembolizmi, renklerin duygular üzerindeki etkilerinin genelleştirilmesi ve renkle ilişkilendirilen geleneksel anlamlar ile ortaya çıkmıştır (Meerwein, Rodeck ve Mahnke, 2007). Renk dışındaki diğer yapı elemanlarının sembolik anlamları ile ilgili ise bilinen herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Mekanın bileşenleri ve sınırlayıcı öğeleri olarak da nitelendirebileceğimiz tüm yapı elemanlarının renk gibi sembolik anlamları bulunmakta, bunların bazıları dilimizde ve çeşitli dillerde de kullanımları ile yer edinmektedir. Bu çalışmada yapıyı oluşturan tüm elemanların sembolik anlamları ve bu anlamların insanların kişilik özellikleri ile olan ilişkisi araştırılmıştır. Buna ek olarak bir bütünün (yapının) parçaları olan bu elemanların önem sırası araştırılmış, bununla bağlantılı olarak kişilerin önem verdiği değerlerin sıralaması ile olan ilişkisi ortaya çıkarılmak istenmiştir. Bu çalışmanın amacı, İç Mimarlık Bölümü öğrencilerinin

mimari elemanlara yaklaşımı ve bu elemanların özelinde kendi kişilik özelliklerine yönelik algılarını ortaya çıkarmaktır.

Sembolik anlam

Çeşitli kaynaklarda bazı yapı elemanlarının sembolik anlamları tanımlanmaya çalışılmıştır (Heathcote, 2014; Schwartz, 1968) fakat bu çalışmalarda yer alan yapı elemanları kapı, pencere ve duvarla sınırlı kalmıştır. Heathcote'a (2014) göre kapının İngilizce'de metafor olarak kullanımı yoğun bir şekilde görülmektedir. Heathcote (2014), kapının bir gerçeklikten başka bir gerçekliğe geçişin dışavurumu ve katı bir duvarı geçilebilir yapan büyümlü bir mekanizma olduğunu belirtmektedir. Mimarının en sembolik elemanı olan kapılar, mahremiyet ve güvenlik anlamlarını iletirler (Heathcote, 2014). Ön kapı, kamusal ile özel alanın gerçekliği arasındaki ayrıma işaret eden bir birleşme noktası, dışarıdaki düzensiz dünya ile içerideki düzen arasındaki karmaşadır (Heathcote, 2014).

Kapılar bizim ve diğerleri arasında sınır oluşturur (Schwartz, 1968). Bu sınırların ihlali bireyselliğin ihlalidir (Schwartz, 1968). Kapıları kimin açabileceği, ne zaman ve hangi durumlarda açılabilmesi ile ilgili belirli kuralları vardır (Schwartz, 1968). Bir konutun ana giriş kapısı tüm ailenin istediği zaman açıp kapattığı bir kapı iken, yatak odalarının ya da ortak kullanılan banyoların kapıları izin alınarak açılacak kapılardır. Duvarlar, seçici olarak geçirgen olan kapıların tam tersi, göreceli olarak geçirgen olmayan bariyerlerdir (Schwartz, 1968). Kapı dışarıyı içeriden ayırırken, duvar ise dışarıyı ortadan kaldırır (Schwartz, 1968).

Pencereler ise dış dünya ile iletişim kurduğumuz aralıklar, gözetleyici için birer çerçevedir (Heathcote, 2014). Dışarıya pencerenin çerçevesinden atılan bir bakış, dışarıdaki panoramik manzaradan farklıdır (Heathcote, 2014). Pencereler, neredeyse sadece içeriden dışarıya görüş sağlamak içindir, bu nedenle içeriye görmek için değil dışarıya bakmak içindirler (Simmel'den aktaran Schwartz, 1968).

Her bir yapı insan bedeninin mekanik bir taklidi olarak düşünülebilir. Frank Lloyd Wright'a (2017) göre "Elektrik tesisatı sinir sisteminin, su tesisatı bağırsakların, ısıtma sistemi ve şömineler kalp ve atardamarların, pencereler gözlerin, burun ve boğaz da genel aksamın yerini tutar. Evin strüktürü de kemiklerle dolu hücresel bir tür dokudur." (s.205)

İlerleyen kısımlarda bu çalışma kapsamına giren (anket sonuçlarında yer alan) yapı elemanlarının sembolik anlamları tanımlanmaya çalışılmış ve bu kavramların dilimizdeki kullanımlarına değinilmiştir.

Kapı

Kapı kavramı, mekan kavramına geçiş ile eş zamanlı olarak ortaya çıkmıştır. Kapının var olması için öncelikle bir mekanın veya mekanların varlığından söz etmek gerekir. Kapılar bir mekandan başka bir mekana giriş ve çıkışı sağlayan geçiş noktalarıdır. Kapılar bir mekanı diğer mekana bağlayan önemli elemanlardır. Bu, dış mekandan yapının içerisine giriş ya da çıkış olabileceği gibi bir yapının içerisinde yer alan farklı mekanlar arasında da olabilir. Her iki türlü de bir mekan terk edilmiş yeni bir mekana girilmiştir. Bu yönüyle hem bir başlangıç hem bir bitişir aslında ve içerisinde bulunan mekana bağlı olarak terk edilen mekan 'dış' olmuştur. Kapının açık ya da kapalı olması farklı anlamlara gelmektedir. Açık bir kapı bir fırsat sunarken, kapalı/kilitli bir kapı ise hapsolmayı veya korunmayı ifade etmektedir. Bir kapı bazen davetkar ve diğer tarafı görmeye izin veren (cam kapılar) bazen de mahremiyet, kontrol ve koruma sağlayan bir kapı olabilir.

Kapı başlangıç, bitiş, geçiş, giriş ve zaman kavramlarıyla ilişkilendirilebilir. Mitoloji ve edebiyatta bir dünyadan başka bir dünyaya, yeni bir dünyaya girişi simgelemektedir. Roma Tanrısı Janus, kapı ve kemerli

girişlerin tanrısı olarak bilinmekte ve tüm başlangıçların tanrısı olarak da sayılmaktadır (Daly, 2009). Gün, ay ve yılın başlangıcı ona adanmıştır, yılın ilk ayı olan ocak (january) ayı ismini bu tanrıdan almıştır. Janus, iki yüzlü bir kafa ile gösterilir (Daly, 2009). Bir noktadan iki yöne bakan bir kafa. Bu gösterim, onun kapı ile olan benzerliğini ortaya koymaktadır. Kapı da iki farklı mekana bakan bir yüzeydir ve yeni başlangıçları simgelemektedir.

Pencere

Pencere, dışarısını görmek, hava ve ışık almak için duvarlarda yapılan ve doğrama ile camdan meydana gelen açmadır (Hasol, 1998). Bir yapının dış kısmından kesilip çıkarılmış açıklıklardır. Bu açıklık ışık, hava ve sesin mekanın içerisine alınmasına imkan verir. Farklı duylara hitap edecek şekilde dışarıyla iletişim kurmamızı sağlar. Pencereden içeriye giren gün ışığı mekanı aydınlatmakta, temiz hava ise insana nefes aldirmakta ve ferahlatmaktadır. Bir pencereden dışarıya bakıldığında hayatın akışı görülür ama ona dahil olunamaz. Sadece çevrede olup bitenlerin gözlemcisi olunur. Yapmak yerine izlemek, gözlemek ön plandadır. Pencere, kapalı bir mekandan açık ve daha geniş bir alana bağlantı kurulmasını sağlar. Bu yönüyle insana sınırlı bir özgürlük tanımaktadır. Pencere, aynı zamanda bilginin de geçişini sağlamakla ilişkilendirilmektedir. Kişiler arasında gerçekleşen bilgi alışverişi ile yeni bilgiler edinilmekte ve yeni bakış açıları kazanılmaktadır. Dilimizde yer alan ‘pencere açmak’ (Pencere açmak, t.y.) deyimini görüş açısı kazandırmak anlamına gelmektedir.

Çati

Bir yapının en üst bölümünü oluşturan örtüdür. Yapının en yüksek bölümüdür ve güneşe en çok maruz kalan kısımdır. Bir yapının inşa edilmesi sürecinde en son tamamlanan kısımdır. Bu yönüyle çatı, herhangi bir şeyde ne kadar yükseğe çıkılabileceğinin ya da ne kadar ilerleme kaydedilebileceğinin bir limitini oluşturur. Aynı zamanda bir çatının tepesinden aşağıya bakarken sahip olunabilecek bakış açısı gibi, yüksek ve kavrayışı güçlü bir bakış açısını ifade eder. Bunların dışında, dış dünyadan ve çeşitli faktörlerden yapıyı koruyan bir unsur olması nedeniyle, koruyucu olmayı da ifade eder. Her şeyin üstünde ve onları kapsayan ve örten bir unsur olması biraradalığı da ifade eder. Dilimizde yer alan ‘Bir çatı altında olmak’ (Bir çatı altında olmak, t.y.) deyimini aynı yapı, kurum, kuruluş vb. içinde olmak anlamına gelir.

Duvar

Yapının içi ve dışı ayrımını oluşturan ve dış etkilere karşı içeriği koruyan elemanlardır. Bariyer görevi görürler ve koruma hissi oluşturlar. Duvar, göz önünde duran ve dayanılabilecek kütleli, sağlam ve güven veren bir elemandır. Dilimizde yer alan ‘etten duvar örmek’ (Etten duvar örmek, t.y.) korumak amacıyla çevresinde kalabalık insan birikmek anlamına gelir ve duvarın koruyucu özelliğine dikkat çekmektedir. Diğer taraftan, duvar bir engeldir. İnsanın görüşünü ve hareketini engeller. Bu saklanmayı sağlayabileceği gibi ardında saklanan şeyin merak edilmesine de neden olabilir. İnsanların da duvarları olduğu söylenir. Bunlar geçmesi, içine sızması ve aşılması zor olan kişisel bariyerlerdir. Dilimizde yer alan ‘duvar örmek’ (Duvar örmek, t.y.) deyimini, aradaki ilişkiye son vermek, görüşmemek anlamına gelir. ‘Duvar gibi’ (Duvar gibi, t.y.) deyimini sağır anlamına gelir ve bir şeye tepki vermeyen insanları tanımlamak için kullanılır. İki deyim de duvarların iletişime engel olmasıyla ilgilidir.

Merdiven

Yapı içerisindeki katlar arasında bağlantı kuran yapı elemanıdır. İki katı birbirine bağlar. Bu yönüyle sadece iki şeyi birbirine bağlayan bir geçiş olarak değerlendirilebilir. Bu iki şey mekan olabileceği gibi fikir de olabilir. Bir katı bir üstteki kata bağlayan merdiven, bu iki kat arasında bir nevi dikey bir köprü kurmaktadır. Metaforik olarak düşünüldüğünde bu bağlantı farklı ekonomik, sosyal ve kültürel yapıya sahip kişiler arasında da bir köprü kurabilir ve bir noktadan diğerine geçişi sağlayabilir. Merdiven kullanılarak yukarı çıkılır ya da aşağıya inilir ve gidilen yöne göre anlamları değişebilir. Yukarı çıkmak, yükselmeyi ifade ettiği için daha çok pozitif duygularla ilişkilendirilirken, aşağıya inmek düşmeyi çağrıştırdığı için daha çok negatif duygularla ilişkilendirilir. Yukarıda, yüksekte olmak güçle ilişkilendirilmektedir. En tepede olan genellikle güçlü olarak değerlendirilmektedir. Merdiven aynı zamanda bir hedefe ulaşmayı sağlar. Merdiven çıkmak, bir hedef doğrultusunda kararlı bir şekilde ilerlemeyi ifade etmektedir. Dilimizde yer alan ve bir sayıyla birlikte kullanılan ‘merdiven dayamak’ (Merdiven dayamak, t.y.) deyimini ileri bir yaşıya yaklaşmak/ulaşmak anlamına gelmektedir.

Döşeme – Tavan

Döşeme bir yapıda bulunan her bir katın en alt yüzeyi, tam tersi tavan ise her bir katın en üst yüzeyini oluşturur. Buna göre bir sürecin en üst ve en alt limitini ifade ettiği söylenebilir. Bir döşeme üzerine uzanıp yukarı bakıldığında tavan görülür. Aynı yüzeyin bulunulan kata göre tanımı değişir. Bir kattayken tavanı oluşturan yüzey, bir üst kata çıkıldığında döşemeyi oluşturur. Ya üstünde olunur, ya da altında ama içinde olunmaz. Tavan bir katın en üst noktasıdır, fakat tüm yapının üzerinde yer alan çatının altındadır. Bu yönüyle bakıldığında, tavan bir sürecin en üst limiti olsa da onu da kapsayan daha üst bir nokta da bulunmaktadır. Aynı durum döşeme içinde geçerlidir. Döşeme de, bir katın üzerinde yürünen en alt noktasıdır, fakat tüm yapının altında bulunan temelin üzerindedir. Yine de bir şeyin alt limitini oluşturması sebebiyle bazı inançların ve gerçeklerin temelini ifade ettiği söylenebilir. Dilimizde yer alan ‘tavan yapmak’ (Tavan yapmak, t.y.) deyimini sinir, heyecan vb. en üst düzeye çıkması anlamına gelmektedir. Burada, tavanın üst limiti oluşturma özelliği herhangi bir şeyin üst limite ulaştığını belirtmek amacıyla kullanılmaktadır.

Kolon

Antik Yunan ve Roma’da yer alan, klasik yapılarda çatıyı taşıtmak için kullanılan taştan yapılmış uzun ve dikey direklerdir. Döşeme ile çatı arasında bağlantı sağlamaktadır. Bu yönüyle, döşemenin yeryüzünü, çatının gökyüzünü temsil ettiği düşünülürse, gökyüzü ve yeryüzü arasında bir köprü görevi gördüğü söylenebilir. Kolon, bu iki gerçekliği hem birleştirir hem de ayırır. Yapıda taşıyıcı görevini üstlenmesi sebebiyle sağlamlıkla ilişkilendirilir. Kırılmış, zarar görmüş bir kolon bir yapının çökmesine sebep olur. Tek tek bireyleri ifade ettiği düşünülürse, sağlam bir kolon kişinin sağlam durması, güçlü olması; kırılmış bir kolon ise, kişinin zayıf olması, sağlam duramaması, yıkılması anlamına gelir.

Mekan

Bir yapıyı oluşturan alanların her biri, bulunulan yer anlamına gelir. Bir konut ele alınırsa, konutu oluşturan mekanlar: mutfak, yaşam çevresi, yatma çevresi, banyo, çatı arası, bodrum gibi alanlardır. Her bir mekanın farklı anlamları bulunmaktadır. Mutfak, ev ve aile yaşamının simgesi olmuştur. Ocak, eski toplumlarda ailenin bir araya geldiği, bütünlüğün sağlandığı bir mekan görevi görmüştür. Ocak hem ısınmak için hem yemek pişirilmesi için

kullanılan ve merkezde yer alan bir unsur olmuştur. Ocağın yanması yaşam belirtisi olarak görülür ve birlik, bütünlük, sağlık, ebedilik anlamlarına gelir. Ocağın sönmesi yok olmayı ifade etmektedir. Bu anlamları dilimizde de yer almaktadır. ‘Ocağı sönmek’ (Ocağı sönmek) deyiimi; ailenin dağılması, yok olması, çoluk çocuğun yok olması anlamına gelmektedir. ‘Ocağı tütme’ (Ocağı tütme) deyiimi; soyu devam etmek, yaşamını sürdürmek anlamına gelmektedir. Ocak, toplumda genellikle kadının yeri olarak tanımlanır. Yaşam çevresi, diğer bir deyişle oturma odası, insanların yaşamsal davranışlarıyla ilişkili olan bir mekandır. Kişiler hakkındaki bilgilerin dışarıdan gelen kişilere açık olduğu bir mekandır. Başkalarının görmesinde sakınca görülme ya da özellikle gösterilmek istenen şeyler bu mekanda yer alır. Kişinin yaşam biçimiyle ilgili ipuçları verir. Kişilerin başkalarını yaşamına dahil ettiği, onlarla vakit geçirdikleri bir mekandır. Yatma çevresi, diğer bir deyişle yatak odası, kişisel alandır. Özel yaşamla ilişkilidir. Dinlenen ve rahatlanan bir mekandır. Tüm gün harcanan enerji bu mekanda geri kazanılır. Burada enerji toplanıp yenilenerek yeni bir güne uyanılır. Banyo, kişisel bakım yapılan ve fizyolojik ihtiyaçların gerçekleştirildiği bir mekandır. Bu nedenle ruhsal olarak iyileşmeyi sağlayan bir yerdir. Sadece fiziksel temizlik değil, bununla beraber gelen ruhsal bir temizliğin de olduğu bir mekandır. Tavan arası, genellikle depo gibi kullanılan bir mekandır. İşlevini yitirmiş ama atılmak istenmeyen çeşitli şeylerin (eşya, kıyafet, vb), saklanmak istenen ama her zaman ihtiyaç duyulmayacak bazı şeylerin depolandığı bir yerdir. Bu yönüyle, bir hatıra deposudur, kişinin yaşamının bir özeti niteliğindedir. Yarı hatırlanan ya da unutulmuş gerçeklerin bulunduğu bir mekan. İnsan tüm hayatını orada saklar, ama orada neyi sakladığını unutur. Zaman zaman yapılan temizlikler sırasında anıları tekrar hatırlar, tekrar gözden geçirir bazı şeyleri atarak tamamen hayatından çıkarır bazılarını ise yine saklamaya devam ederek yarım olarak hatırlamaya devam eder. Bodrum, yapının içerisinde kullanılan mekanların en altta kalanıdır. Yerin altında ve soğuk olması, gün ışığı almaması gibi nedenlerden dolayı insanlara korkunç gelen bir yerdir. Kişinin en derin ve karanlık sırlarını temsil ettiği söylenebilir. Daha derinlerde yatan gerçeklerle ilişkilidir. Tavan arası gibi depo olarak kullanılan ama tavan arasındaki gibi daha kişisel şeylerin değil, konutun genel ihtiyaçlarına yönelik şeylerin saklandığı bir yerdir.

Aydınlatma

Görmek için ışığa ihtiyaç duyulur. Karanlıkta hiçbir şey görülmez ve etrafta olup bitenler tam olarak algılanamaz. Karanlık gizemlidir, bu nedenle, insanlar karanlıktan korkarlar. Aydınlatma ise her şeyi açığa çıkarır, netlik sağlar, bir şeyin iç yüzünün kavranmasını sağlar. Düşünsel ve ruhsal aydınlanma ile ilişkilendirilir. Dilimizde yer alan ‘ışık tutmak’ (Işık tutmak, t.y.) deyiimi, bir yeri ışıqla aydınlatmak ve düşüncesiyle kılavuzluk etmek, konuyu aydınlatıcı düşünceler söylemek, tutacağı yolu göstermek anlamlarına gelmektedir. Aydınlatma, aynı zamanda, umut ve yaşam ile ilişkilendirilir. ‘Tünelin sonunda ışık görünmek’ (Tünelin sonunda ışık görünmek, t.y.) deyiimi sıkıntılı durumdan kurtulmak için çarenin belirmesi anlamına gelmektedir.

Mobilya

Bir odanın veya bir yapının içinde yaşanmasını veya çalışılmasını, özetle kullanılmasını sağlayan hareket ettirilebilen masa, sandalye gibi nesnelerdir. Genellikle belirli bir mekan ile ilişkilidir. Örneğin, yatma çevresinde yatağın olması gibi. İnsanın yaşamındaki belirli detayları temsil eder. Bir insanın kullandığı mobilyaların türünden, sayısından, malzemesinden ve stilinden onun yaşamıyla ilgili bilgiler edinilir. Kişi, kullandığı mobilyalar aracılığıyla başkası üzerinde bir izlenim bırakır.

Masanın boyutlarına ve kullanımına bağılı olarak bireysellik ve odaklanmayı ifade edebileceğı gibi insanları bir araya getirmeyi, birlikteliğı de ifade edebilir. Dilimizde yer alan ‘masaya oturmak’ (Masaya oturmak, t.y.) deyimini bir anlaşmazlığı çözümllemek üzere bir araya gelmek, toplanmak anlamına gelmektedir. Koltuğun da anlamları biçimine ve kullanım yerine göre değışebilir. Genellikle koltuk yetki sahibi olmakla ilişkilendirilir. Dilimizde yer alan ‘koltuğı doldurmak’ (Koltuğı doldurmak, t.y.) deyimini aldığı görevi tam olarak başarabilecek yetenekte bulunmak anlamına gelmektedir.

Temel

Bir yapının yük taşıyan en alt kısmıdır. Genellikle toprak seviyesinin altındadır. Tüm yapının yükünü taşır, yapının diğeri taşıyıcı unsurları gibi temelin de sağılam olması gerekir. Eğıer sağılam temel atılmazsa yapı ayakta duramaz ve yıkılır. Sağılam bir temel, yapının kalıcı olmasını sağılayan en önemli unsurdur. Sağılam bir temel kişinin güvenilir olması anlamına gelmektedir. Temel, aynı zamanda, yapının inşası sırasında uygulaması yapılan ilk unsur olması sebebiyle, ilk olmak ve bir şeye başlamak anlamlarına da gelmektedir. Dilimizde yer alan ‘temel atmak’ (Temel atmak, t.y.) deyimini bir yapının temellerini yapmaya başlamak ve herhangi bir içe başlamak, girişmek, bir şeyin gelişmesine, büyümesine sebep olmak anlamlarına gelmektedir.

Tesisat

Yapıda su temini, ısınma, sanitasyon ve aydınlanma için gerekli boru, depo ve diğeri araçların oluşturduğı bir sistemdir. Bir yapının temiz su, pis su tesisatları bağırsaklara, ısıtma tesisatı kalp ve atardamarlara, elektrik kabloları ve su boruları, insanların sinir ve damarlarına benzetilebilir. Bu elemanlarda oluşabilecek bir sorun veya tıkanıklık, tıpkı insanların sinir ve damarlarında ortaya çıkabilecek sorun ve tıkanıklıkların diğeri organların işleyişini etkilemesi gibi yapının işleyişini olumsuz yönde etkiler. Tesisatla ilgili sıkıntılar kullanıcıların konforunu bozar fakat barınma, korunma gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasında bir engel oluşurmaz.

Malzeme

Bir şeyin yapıldığı maddedir. Dünyada var olan her şey kendini oluşturan malzeme ile görünür kılınabilir. Yapı malzemeleri ise barınma ve korunma ihtiyaçlarını uzun ömürlü sağılayabilmeleri için genellikle sert, dayanıklı, atmosferik şartlara ve doğı koşullarına uygun olarak seçilir. Malzemenin yukarıda belirtilen avantajlarının yanı sıra iç mekan tasarımlarında da kullanıcıya kullanım kolaylığı, istenilen tasarım yaklaşımı duygusunu geliştirmesinde ve kişinin kendini mekanlar ile bütünleşmesinde önemli bir rol alır. Yapıda kullanılabilecek çeşitli form ve fiziksel özelliğe bir çok malzeme bulunmaktadır. Bu özellikler; sert, yumuşak, şeffaf, opak, pürüzlü, pürüzsüz, parlak, mat, yansıtıcı, soğıurucu, sıvı, katı vb. olarak çeşitlendirilebilir. Örneğini; taş sert ve şekillendirmesi zor bir malzemedir. Yapının dayanıklı ve uzun ömürlü olmasını sağılar. Bu yönüyle genellikle sert ve sağılam karakterli insanları ifade etmek için kullanılır. Pamuk ise yumuşak bir maddedir. Dilimizde yer alan ‘pamuk gibi’ (Pamuk gibi, t.y.) deyimini iyi huylu, çok yumuşak anlamlarına gelmektedir.

İnsanlar, yaşadıkları her ortamda kendilerini optimum düzeyde rahat ve konforlu hissetmek, yaşamlarında konfor duygusunu geliştirmek istemektedirler. Kişinin isteğıne ve hissetmek istediğı duyguya göre mekanda soğıukluk veya sıcaklık algısı belirlenebilir. Malzeme bu duygunun belirlenmesinde önemli bir araçtır.

Malzemeler insanların sıcaklık algısını etkilemektedir (Wastiels, Schifferstein, Heylighen, Wouters, 2012). Ahşap, kumaş gibi malzemeler sıcak olarak algılanırken, metal, beton gibi malzemeler soğuk olarak algılanır. Malzemelerin bu algılanma biçimleri insanların kişilik özellikleriyle ilişkilendirilebilir.

Yalıtım

Yapıda ısının, sesin veya elektriğin dışarı çıkması ya da içeri girmesine engel olmak için yapılan kaplama işlemidir. Yalıtım içerideki sesin dışarı çıkmasını engelleyerek kullanıcılara mahremiyet sağlar ve dışarıdaki seslerin içeri girmesini engelleyerek istenmeyen sesleri dışarıda bırakır. Yalıtımla içerideki ısının dışarı çıkmasını, dışardakinin içeri girmesini engelleyerek verimlilik sağlanır. Böylece kullanıcılara yapı içerisinde konforlu bir yaşam sunulur. Dışarı ve içerisi arasındaki ayrımı oluşturan duvarlara ek olarak, dış-ıç ayrımının daha keskinleşmesine neden olur.

Renk

Bir şeyin ışığı yansıtması sonucu sahip olduğu görünüştür. Renklerin her birinin farklı sembolik anlamları bulunmaktadır. Morton’a göre (1997) sarı, güneş ışığını çağrıştırır ve mutluluk, neşe ve canlılıkla ilişkilendirilir. Turuncu, kırmızının enerjisi ile sarının mutluluğunu birleştirir. Kırmızı, ateşin ve kanın rengidir. Enerji, savaş, tehlike, güç, tutku ve aşkla ilişkilendirilir. Yeşil, doğanın rengidir. Büyüme, tazelik, umut ve sakinlik ile ilişkilendirilir. Mavi, gökyüzü ve denizin rengidir. Derinlik, güven, bilgelik ve gerçek ile ilişkilendirilir. Mor, kraliyetin rengidir. Güç, soyluluk ve gösteriş ile ilişkilendirilir. Beyaz, ışık: siyah ise karanlıktır. Beyaz, masumiyet, iyilik ve saflık ile ilişkilendirilir. Siyah ise güç, zarafet, ölüm ve gizem ile ilişkilendirilir (Morton, 1997). Genel olarak renk kavramı, canlılık ve neşe gibi pozitif duyguları çağrıştırmaktadır. Bir mekanda kullanılan renklerin değişmesi o mekanın algısını tamamen değiştirilebilir. Bu yönüyle değişiklik kazandırma özelliğine de sahiptir. Dilimizde yer alan ‘Renk katmak’ (Renk katmak, t.y.) deyişi neşe, canlılık veya değişiklik kazandırmak anlamına gelmektedir. ‘Renk vermemek’ (Renk vermemek, t.y.) duygularını, düşüncelerini veya başka bir durumunu belli etmemek; bir şeyi bildiği halde bilmez gibi görünmek anlamına gelmektedir.

Yöntem

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunda Marmara Üniversitesi İç Mimarlık Bölümü’nde öğrenim gören ve Tasarım ve Davranış dersini alan 32 öğrenci yer almaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyete göre dağılımları %75 kız ve %25 erkektir.

Veri Toplama Araçları

Çalışmaya katılan öğrencilerden “Bir yapının elemanlarını önem sırasına göre sıralayınız. (5 eleman)” ve “Siz bu elemanlardan hangisi olmak istersiniz? Neden?” sorularını cevaplamaları istenmiştir. Öğrenciler kendilerine verilen kağıtlar üzerinde bu soruları cevaplandırmışlardır. Çalışmanın verilerini bu cevaplar oluşturmaktadır.

Uygulama

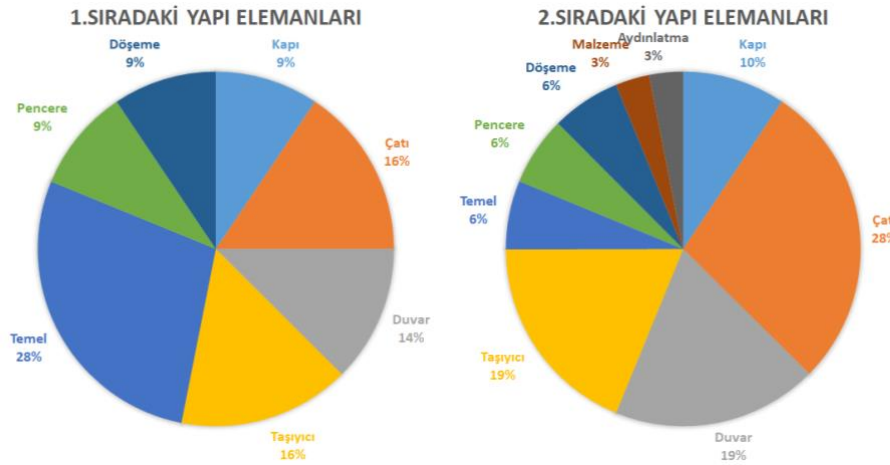
Tasarım ve Davranış dersi kapsamında, dersi alan öğrencilere yukarıda belirtilen sorular sorulmuş ve cevaplamaları istenmiştir. Araştırmaya katılan tüm öğrenciler soruları aynı sınıf ortamında bireysel olarak cevaplandırmışlardır. Soruları cevaplandırmak için bir saat süre verilmiştir.

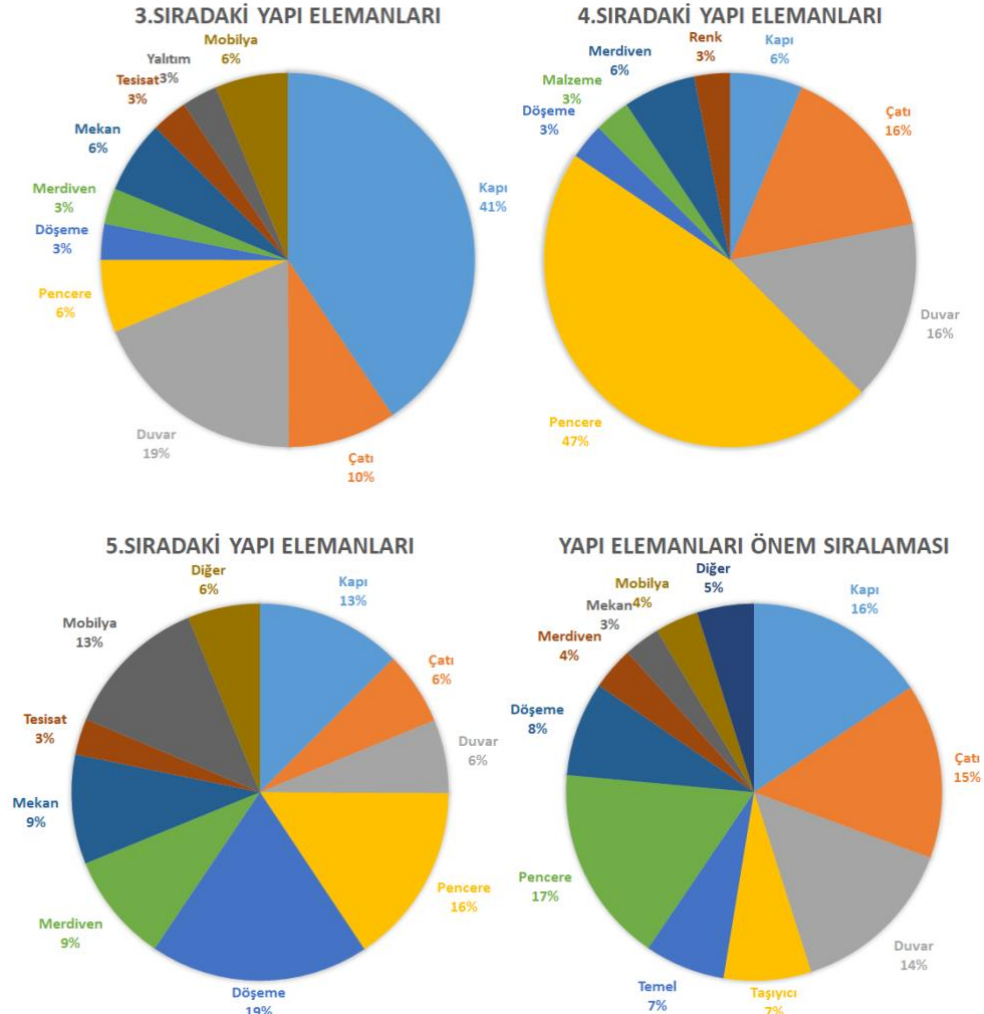
Verilerin Analizi

Verileri değerlendirmek için yapı elemanlarının önem sırası ve öğrencilerin bu elemanlardan hangisi olmak istediğine ait tüm veriler SPSS programına aktarılmış ve frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmıştır. Öğrencilerin olmak istedikleri yapı elemanı için belirttikleri nedenler için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde olmak istenilen yapı elemanının öğrenciler için neyi sembolize ettiği belirlenmiştir. Veri analizinin güvenilirliğini sağlamak için toplanan veriler başka bir araştırmacı tarafından da değerlendirilmiştir. Tüm araştırmacıların belirlediği sembolik anlamlar %100 eşleşmiştir.

Bulgular ve Yorumlar

Verilen cevapların analizi sonucunda yapı elemanlarının içerisinde en önemli olarak görülen temel (1. sırada yazılanlar arasında %28,1) olmuştur. Bunu sırasıyla çatı (2. sırada yazılanlar arasında %28,1), kapı (3. sırada yazılanlar arasında %40,6), pencere (4. sırada yazılanlar arasında %46,9) ve döşeme (5. sırada yazılanlar arasında %18,8) takip etmektedir (bkz. Grafik 1). Sıralamada ilk beşe giren tüm yapı elemanlarının dağılımına bakıldığında ise pencere (%16,9), kapı (%15,6), çatı (%15) ve duvarın (%14,4) yüksek oranlara sahip olduğu görülmektedir (bkz. Grafik 1). Temel ve taşıyıcı önem sıralamasında sadece birinci ve ikinci sırada yer almışlardır. Bu iki eleman önem sıralamasının genel dağılımında yüksek oranlara sahip değildir fakat ilk iki sırada yer almaları önemli bulunduklarını göstermektedir.

Grafik 1. Yapı elemanlarının önem sıralaması sonuçları.

Çalışmaya katılan öğrencilerin belirttiği sembolik anlamların listesi ve her bir anlamı temsil eden öğrenci sayısı ve yüzde değerleri Tablo 1’de gösterilmiştir. Anket cevaplarına göre temelin sembolik anlamı sağlamlık, kalıcılık, ilk olma, görünmezlik ve güvenilirlik kavramlarını içermektedir. Çatının sembolik anlamı ise koruma/güvenlik, gizleyicilik/örtücülük ve huzur kavramlarını içermektedir. Kapının sembolik anlamı giriş-çıkış/geçiş, yenilik/farklılık/değişim, güvenlik/korunma, deneyim, kimlik, bağlantı, başlangıç, karşılama, keşif, kontrol, kullanılabilirlik ve özgürlük kavramlarını içermektedir. Pencerenin sembolik anlamı ışık/aydınlık, nefes aldırma/hava, bağlantı/iletişim, ferahlatma/iyi hissettirme/huzur, gözlem, şeffaflık, mahremiyet ve koruma kavramlarını içermektedir. Döşemenin sembolik anlamı sağlamlık ve birliktelik kavramlarını içermektedir. Duvarın sembolik anlamı ise koruma, sınır, bölme ve mahremiyet kavramlarını içermektedir. Sonuçlara göre önem sıralamasında yüksek oranlarda belirtilen dört elemanın (pencere, kapı, çatı, duvar) bir yapının dış kabuğunu oluşturan unsurları kapsadığı görülmektedir. Sembolik anlamları da göz önünde bulundurulduğunda tüm elemanlar için ortak olarak belirtilen koruma kavramı ortaya çıkmaktadır.

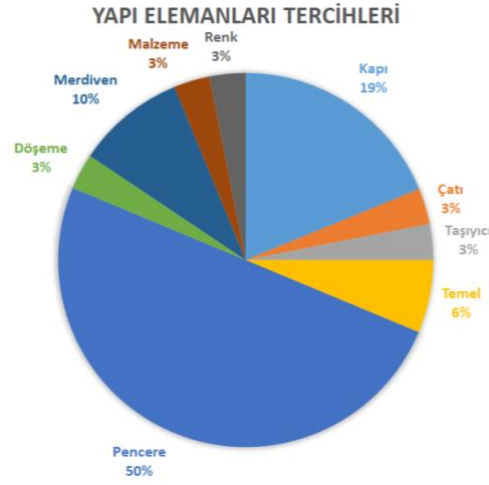
Tablo 1. Yapı elemanlarının sembolik anlamlarının frekans ve yüzdeleri.

Yapı elemanı	Sembolik anlam	Frekans	Yüzde
TEMEL	Sağlamlık	4	%44,4
	İlk olma	2	%22,2
	Görünmezlik	1	%11,1
	Güvenilirlik	1	%11,1
	Kalıcılık	1	%11,1
ÇATI	Koruma/Güvenlik	9	%75
	Gizleyicilik/Örtücülük	2	%16,7
	Huzur	1	%8,3
DUVAR	Koruma	3	%37,5
	Sınır	2	%25
	Bölme	1	%12,5
	Mahremiyet	1	%12,5
	Varoluş	1	%12,5
KAPI	Giriş-çıkış/Geçiş	6	%22,2
	Yenilik/Farklılık/Değişim	6	%22,2
	Güvenlik/Korunma	4	%14,8
	Deneyim	2	%7,4
	Kimlik	2	%7,4
	Bağlantı	1	%3,7
	Başlangıç	1	%3,7
	Karşılama	1	%3,7
	Keşif	1	%3,7
	Kontrol	1	%3,7

	Kullanılabilirlik	1	%3,7
	Özgürlük	1	%3,7
PENCERE	Işık/Aydınlık	12	%23,5
	Nefes aldırma/Hava	12	%23,5
	Ferahlatma/İyi hissettirme/Huzur	10	%19,6
	Bağlantı/İletişim	6	%11,8
	Gözlem	5	%9,8
	Şeffaflık	3	%5,9
	Mahremiyet (perde)	2	%3,9
	Koruma	1	%2
DÖŞEME	Sağlamlık	1	%50
	Birliktelik (kaset döşeme)	1	%50
MERDİVEN	Bağlantı	2	%22,2
	Geçiş	2	%22,2
	Çıkış/Yükseliş	2	%22,2
	Hareket/Dolaşım	2	%22,2
	Ritim	1	%11,1
TAŞIYICI	İşlevsellik	1	%100
MALZEME	Sağlam (doğal taş)	1	%50
	Doğal (doğal taş)	1	%50
RENK	Özellik katma	1	%100

Ankete katılan öğrencilerin %50 oranında pencere ve % 18,8 oranında kapı olmak istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bunları merdiven (%9,4), temel (%6,3), çatı (%3,1), taşıyıcı (%3,1), döşeme (%3,1), malzeme (%3,1) ve renk (%3,1) takip etmektedir (bkz. Grafik 2). Yapı elemanlarının önem sıralamasında üçüncü ve dördüncü sırada yer alan pencere ve kapı elemanları en çok olunmak istenen elemanlar olmuşlardır. Bunların sembolik anlamlarına bakıldığında kişilerin şeffaf, nefes aldırıcı, iyi hissettiren, yeniliklere, deneyimlere açık, özgür ama aynı zamanda kontrollü, güvenilir ve korunaklı olmak istedikleri ortaya çıkmaktadır. Kişilerin kendileriyle özdeşleştirdiği üçüncü eleman olan merdivenin sembolik anlamı bağlantı, geçiş, çıkış/yükseliş, hareket/dolaşım

ve ritim kavramlarını içermektedir. Buna göre yükselen ve sürekli hareket ve dolaşım halinde olan kişiler olmak istedikleri söylenebilir. Sağlık, kalıcılık, koruma ve güven kavramlarını içeren çatı ve temel elemanlarıyla kişilik özellikleri arasında daha az ilişki kurulmuştur.

Grafik 2. Yapı elemanları tercih sonuçları

Temel, çatı, kapı, pencere, döşeme, merdiven, taşıyıcı, malzeme ve renkle ilgili olarak bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Yapıda en önemli şeydir bence temel. Yapıyı oluşturmak için atılan **ilk adımdır**. Yapıya bakıldığında **görünmez** ama yapıyı sonuna kadar üzerinde taşıyan bir elemandır. Hayatta görünüşten çok kişiliğin **sağlam** olması gibi.” (Katılımcı 14), “Yapıya sonradan eklenen bir eleman olmaktansa temelini oluşturmayı tercih ederdim. Yapının temelinin **sağlam** olması insana **güven** veriyor. **Sağlam** bir temel olup insanlara **güven** vermek isterdim.” (Katılımcı 23). “Çatı olmak isterdim. Bir yapı ne kadar **korunaklı** ise o kadar kalıcı olur. Çatisız yapı **güvensiz** hissettirir. Yaşamımda da **güvenmek, güvenilir olmak** çok önem taşıyor. Sevdiklerimi **korumak**, yanında olduğumu hissettirmek ve aynı duyguyu karşı taraftan alabilmek benim için önemli.” (Katılımcı 15). “Kapı, tamamen kullanıcı **kontrolünde** olan ve özel hayatı belirginleştiren bir yapı elemanıdır. ... Bir yapının **kimliğini** tek başına yansıtabilir. ... Sadece bina kapıları değil, bir şehrin **güvenliği** ve kimliğini de kapılar yansıtabilir.” (Katılımcı 2), “Her kapı bir **başlangıçtır** bence. Seçmiş olduğumuz her kapı önümüze **yeni** kapılar açar. ... Ben de insanlara **yeni** hayallerin kapısı olmak isterdim.” (Katılımcı 4), “Kapıların ardında **yeni** bilgiler, **farklı deneyimler** yaşamak ve yaşatmak için kapı olmak isterdim. Her açılan ya da kapanan kapı **yeni keşifler** demektir.” (Katılımcı 11). “Ben pencere olmak isterdim. Bunun sebebi kendime ait özel alanımda bulunmak istediğim gibi, dış dünyadan da kendimi soyutlamak istemediğim için. İki farklı dünya arasındaki **şeffaflığı** tıpkı bir pencere gibi korumak isterim.” (Katılımcı 5), “İnsanlar bulundukları ortamdan sıkıldıklarında, yorulduklarında, ufak bir mola verip pencereden bakarlar. Bu da insanların **iyi hissetmesine** neden olur. Boğaza bakan sürekli maviyi gören bir pencere olmak isterdim. Hem kendim, hem de pencereden bakanlar için.” (Katılımcı 18), “Mekanı **havalandırmak, ferahlatmak, dışarının görülmesini** sağlamak için pencere olmak isterdim. ... Pencere olup mekanı **rahatlatmak** isterdim.” (Katılımcı 22), “Pencere olmak isterdim çünkü beni açan insan ‘oh be!’ desin isterim. **Huzur** olmak isterim. Evi **aydınlatmayı** isterim.” (Katılımcı 24), “Beni tanıyan insanlar benimle sohbet etmekten, vakit geçirmekten keyif alırlar. Yani bana bakmaktan, bir şeylere benden bakmaktan hoşlanırlar. Ayrıca, iyi de bir dinleyiciyimdir. Dertleri, sıkıntıları dinler, onlara yardımcı olurum. **İyi**

hissetmelerine yardımcı olurum, yani bir nevi **hava almalarını** sağlarım. Bu nedenlerle kendimi pencereyle ilişkilendirebilirim.” (Katılımcı 31). “Bir yapıda kaset döşeme olmak önemli. Çünkü oradaki betonarme konstrüksiyon bana **birlikteliği** anımsatıyor. Birlikten kuvvet doğacağı fikrini işaret ediyor.” (Katılımcı 7). “Merdiven insanları alt kattan üst kata **geçirir**. Hayatımda her zaman bir kademe **üste geçmek** isterim. Aynı zamanda ileriye baktığımda, önceki fikirlerimin devamı olmasını isterim. Merdiven iki katı birbirine **bağlar**. Ben de düşüncelerimin öncesi ve sonrasıyla mutlaka bir **bağlantısı** olmasını isterim.” (Katılımcı 19). “Yapıda taşıyıcı bir birim olmak isterdim. **İşleve** önem veren bir insanım. Tasarımlarımda da **işlev** hep ön plandadır. Biraz arka planda görünen ama en önemli işi yapan bir birim olduğu için taşıyıcı olmak isterdim.” (Katılımcı 10). “Doğal malzeme olan taş olmak isterdim. Sebebi **doğada** kolayca bulunması, bulunduğu yerin özelliklerini taşıması ve **sağlam** olması.” (Katılımcı 16). “Renklerle yapıya **özellik katardım**. ... Kişilere ve zevklere ayak uydurur, yağmurlu bir günü sıcak bir sarıya dönüştürebilirdim. Sürekli ışığa muhtaç olurudum belki ama birilerinin beni fark edeceği ve belki de bakıp hayallere dalacağı günün elbet geleceğini bilirdim.” (Katılımcı 21)

TARTIŞMA / SONUÇ ve ÖNERİLER

İç Mimarlık Bölümü öğrencilerinin mimari elemanlara yaklaşımı ve bu elemanların özelinde kendi kişilik özelliklerine yönelik algılarını ortaya çıkarmayı amaçlayan bu çalışmanın sonuçlarına göre önem sıralamasında yüksek oranlarda belirtilen dört elemanın (pencere, kapı, çatı, duvar) bir yapının dış kabuğunu oluşturan unsurları kapsadığı görülmektedir. Sembolik anlamları da göz önünde bulundurulduğunda tüm elemanlar için ortak olarak belirtilen koruma kavramı ortaya çıkmaktadır. Buna göre yapının genel olarak koruma kavramıyla ilişkilendirildiği söylenebilir. Bu sonuç mimarının barınma, sığınma ihtiyacını karşılamaya yönelik işleviyle uyumludur. Maslow’un (1943) ihtiyaçlar hiyerarşisinde ilk sırada bulunan fizyolojik ihtiyaçlar basamağının kapsadığı ve insanın hayatını devam ettirmek için gerek duyduğu ilk gereklilikler barınma ve korunma kavramlarıdır. Bu kavramların yerleşik hayat düzeninde sağlanabilmesi de yapı ve yapı elemanları ile mümkündür.

Yapı elemanlarının önem sıralamasında üçüncü ve dördüncü sırada yer alan pencere ve kapı elemanları en çok olunmak istenen elemanlar olmuşlardır. Kişilerin kendileriyle ilişkilendirdikleri üçüncü eleman merdiven olmuştur. Sağlık, kalıcılık, koruma ve güven kavramlarını içeren çatı ve temel elemanları ise sıralamada diğer üç elemanı takip etmektedir. Kişiler kendi özellikleri ile bu iki eleman arasında daha az ilişki kurmuşlardır. Tüm bu bulgular doğrultusunda, yaşları 21-23 aralığında olan katılımcıların hareketi, yükselmeyi, değişimi; kalıcılığa ve korumaya göre daha çok tercih ettiği görülmüştür. Ayrıca katılımcıların yüksek oranda etrafındaki kişilere nefes aldirmek, ferahlatmak, iyi hissettirmek ve huzur vermek istedikleri ortaya çıkmıştır. Bunlara ek olarak tıpkı bir kapı gibi geçişi kontrol etmek ama geçişlere izin vermek ve etraflarındaki insanlara yenilik, farklılık, değişim sunmak istedikleri de görülmüştür.

Yaş ortalaması 21,24 olan üniversite öğrencilerinin katılımıyla yapılan bir çalışmada (Deniz ve Satıcı, 2017), ‘Büyük Beşli’ olarak da adlandırılan beş faktörden oluşan OCEAN isimli kişilik testiyle öğrenciler kişiliklerini değerlendirmişlerdir. OCEAN kısaltmasındaki harfler İngilizce ‘Openness’, ‘Conscientiousness’, ‘Extraversion’, ‘Agreeableness’ ve ‘Neuroticism’ kavramlarından gelmektedir. Buna göre bu kişilik testi bu beş faktör üzerinden kişilik değerlendirmesi yaptırmaktadır. İlk faktör, yeniliklere açık olmak ya da geleneksel olmak arasındaki ayrımı belirlemektedir. Yeni deneyimlere açık olan insanlar, meraklı, yaratıcı olurlar. Yeni fikirlere, estetik duyarlılığa, farklı ilgi alanlarına açık olurlar ve farklı düşünme sürecine sahip olurlar (McCrea ve Costa,

1997). İkinci faktör, öz disiplinli, düzenli olmak ya da düzensiz olmak arasındaki ayrımı belirlemektedir. Özdenetime sahip insanlar dakiktir, çalışkandır, güvenilirdir, sorumluluk sahibidir (McCrea ve Costa, 1987). Üçüncü faktör, dışadönük ya da içe dönük olmak arasındaki ayrımı belirlemektedir. Dışadönük insanlar sosyal, konuşkan ve enerjik olurlar. Dördüncü faktör, geçimli ya da geçimsiz olmak arasındaki ayrımı belirlemektedir. Geçimli insanlar şefkatli ve nazik insanlardır ve ortak çalışmalara yatkındırlar. Son faktör ise, duygusal olarak sabit ya da değişken olmak arasındaki ayrımı belirler. Duygusal olarak dengesiz insanlar kaygı, depresyon ve öfke gibi duyguları yaşamaya daha eğilimli olurlar. Çalışmanın sonuçlarına göre üniversite öğrencileri, beşinci faktör hariç diğer dört faktörde kendilerine ortalama değerler vermişlerdir (yüksekten düşüğe doğru sırasıyla yumuşak başlılık/geçimlilik, dışadönüklük, gelişime-deneyime açıklık, özdenetim/sorumluluk). Beşinci faktörde (duygusal tutarsızlık) ise, kendilerine düşük değer vermişlerdir.

Üniversite öğrencilerinin katılımıyla yapılan bir başka çalışma (Ordun ve Akun, 2015) da benzer sonuçlar göstermiştir. Bu çalışmanın bulgularına göre öğrenciler, gelişime-deneyime açıklık faktöründe kendilerine yüksek puanlar vermiş, duygusal tutarsızlık faktöründe ise düşük puanlar vermişlerdir. Öğrencilerin beş faktör üzerinden kendi kişilik özelliklerine verdikleri değerler yüksekten düşüğe doğru gelişime-deneyime açıklık, özdenetim/sorumluluk, dışadönüklük, yumuşak başlılık/geçimlilik ve duygusal tutarsızlık olmuştur.

Yukarıda belirtilen iki çalışmanın sonuçları, bu çalışmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Üç çalışmada da üniversite öğrencilerinin gelişime-deneyime açık olma özelliği ön plana çıkmaktadır. Buna ek olarak, yumuşak başlı/geçimli olma özelliği de belirgin bir özellik olarak görülmektedir. Bu çalışmanın sonuçları üniversite öğrencilerinin etrafındaki kişilere iyi hissettirmek ve huzur vermek istediklerini göstermiştir. Bu da geçimlilik kişilik özelliğinde yüksek değerlerin verildiğinin tespit edildiği çalışma ile benzerlik göstermektedir.

Bu çalışmanın bulguları günümüze kadar gelen insan ve mekan ilişkisi çalışmalarının yapının temel elemanlarına kadar indirgendiğinde psikolojik, sosyolojik ve mesleki bağlamda yaklaşımları değerlendirilebilir kılması için önemlidir. Bu çalışma tasarım ve mekan okumalarında, yapının temel elemanlarına psikolojik yaklaşımları değerlendirmek ve bu kapsamda katılımcı olan genç kuşağın, şu anda içinde bulunduğumuz dijitalleşen ve sürekli yapay zeka ile beslenen yüzyılın barınma ve korunma ihtiyaçlarının kendilerini konumlandıkları psikolojik anlamlarla yeniden tanımlaması için zemin olarak kullanılabilir

Kaynaklar

- Al-Ayash, A., Kane, R. T., Smith, D., Green-Armytage, P. (2016). The Influence of Color on Student Emotion, Heart Rate and Performance in Learning Environments. *Color Research and Application*, 41 (2), 196-205.
<https://doi.org/10.1002/col.21949>
- Bir çatı altında olmak. (t.y.). Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü içinde. Erişim adresi:
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri
- Birren, F. (1988). *The symbolism of color*. Secaucus: Citadel Press.
- Daly, K. N. (2009). *Greek and Roman Mythology A to Z*. New York: Chelsea House Publishing.
- Deniz, M. E., Satıcı, S. A. (2017). The Relationships between Big Five Personality Traits and Subjective Vitality. *Anales de Psicologia*, 33 (2), 218-224.
- Duvar gibi. (t.y.). Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü içinde. Erişim adresi:
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri
- Duvar örnek. (t.y.). Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü içinde. Erişim adresi:
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri
- Etten duvar örnek. (t.y.). Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü içinde. Erişim adresi:
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri
- Gage, J. (2000). *Colour and meaning: art, science and symbolism*. Londra: Thames and Hudson.
- Gutman, R. (1976). The Social Function of the Built Environment. Amos Rapoport (Ed.), *The Mutual Interaction of People and Their Built Environment* içinde (s. 37-49). The Hague: Mouton.

- Hasol, D. (1998). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. İstanbul: Yem Yayın.
- Heathcote, E. (2014). *The meaning of home*. London: Frances Lincoln.
- Helvacıoğlu, E., Olguntürk, N. (2011). Colour Contribution to Children's Wayfinding in School Environments. *Optics & Laser Technology*, 43 (2), 410-419. <https://doi.org/10.1016/j.optlastec.2009.06.012>
- Işık tutmak. (t.y.). Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü içinde. Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri
- Kim, J. & Rigdon, B. (1998). Sustainable architecture model: Introduction to sustainable design. Michigan: National Pollution Prevention Center for Higher Education.
- Koltuğu doldurmak. (t.y.). Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü içinde. Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri
- Kurak-Açııcı, F. (2015). *İç Mekanda Sınır Ögeleri*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Masaya oturmak. (t.y.). Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü içinde. Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri
- Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50 (4), 370-396.
- Merdiven dayamak. (t.y.). Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü içinde. Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri
- Morton, J. (1997). Guide to color symbolism. Colorcom.
- McBride, G & Clancy, H. (1976). The Social Properties of Places and Things. Amos Rapoport (Ed.), *The Mutual Interaction of People and Their Built Environment* içinde (s. 159-175). The Hague: Mouton.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), 81-90.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1997). Personality trait structure as a human universal. *American Psychologist*, 52(5), 509-516.
- Meerwein, G., Rodeck, B. & Mahnke, F. H. (2007). *Color – Communication in Architectural Space*. Basel: Birkhauser.
- Ocağı sönmek. (t.y.). Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü içinde. Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri
- Ocağı tütmek. (t.y.). Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü içinde. Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri
- Odabaşıoğlu, S., Olguntürk, N. (2015). Effects of Coloured Lighting on the Perception of Interior Spaces. *Perceptual & Motor Skills*, 120 (1), 183-201. <https://doi.org/10.2466/24.PMS.120v10x4>
- Ordun, G., Akun, A. (2015). Personality Characteristics and Emotional Intelligence Levels of Millenials: A Study in Turkish Context. *Journal of Economic and Social Studies*, 6 (1), 125-148.
- Pamuk gibi. (t.y.). Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü içinde. Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri
- Pencere açmak. (t.y.). Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü içinde. Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri
- Rapoport, A. (1976). Sociocultural Aspects of Man-Environment Studies. Amos Rapoport (Ed.), *The Mutual Interaction of People and Their Built Environment* içinde (s. 7-35). The Hague: Mouton.
- Renk katmak. (t.y.). Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü içinde. Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri
- Renk vermemek. (t.y.). Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü içinde. Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri
- Schwartz, B. (1968). The social psychology of privacy. *The American Journal of Sociology*, 73, 741-752.
- Tavan yapmak. (t.y.). Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü içinde. Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri
- Temel atmak. (t.y.). Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü içinde. Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri
- Tünelin sonunda ışık görünmek. (t.y.). Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü içinde. Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri
- Wright, F. L. (2017). Modern Mimarlık: 1930 Yılı Kahn Dersleri. İstanbul: Janus Yayıncılık.
- Yıldırım, K., Çağatay, K., Ayalp, N. (2015). Effect of Wall Colour on the Perception Classrooms. *Indoor and Built Environment*, 24 (5), 607-616. <https://doi.org/10.1177/1420326X14526214>
- Yıldırım, K., Yalçın, M. (2016). An Exploratory and Comparative Evaluation on the Spatial Perception of Two Densities of Multioccupancy Hospital Rooms. *Health Environments Research & Design Journal*, 9 (3), 212-227. <https://doi.org/10.1177/1937586715599651>
- Wastiels, L., Schifferstein, H. N. J., Heylighen A., Wouters, I. (2012). Relating material experience to technical parameters: A case study on visual and tactile warmth perception of indoor wall materials. *Building and Environment*, 49, 359-367.
- Yıldırım, N. (2017). Seating preferences of staff that uses Çankaya University cafeteria. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21, 279-29.

THE PRECEDENCE OF ARCHITECTURAL ELEMENTS AND INTERPRETATION OF THE SYMBOLIC MEANINGS OF IN RELATION WITH PERSONALITY TRAITS

Ağrılı, Refia Anıl; Odabaşıoğlu, Seden ve Atabek, Erdal

ABSTRACT

Building is composed of structural and design elements. In this study, the symbolic meanings of all architectural elements and the relationship between these meanings and the personalities of people were searched. In addition to this, the order of these elements were searched due to their importance and accordingly it was intended to find out the order of importance of the values for people. In the scope of Design and Behavior course, 32 interior architecture students participated to the survey. In the questionnaire, the questions “Order the architectural elements due to their importance. (5 elements)” and “Which one of these elements would you like to be? Why?” were answered. For analyzing the data, content analysis method was used. It was found that foundation was the most important element. Roof, wall, door and window followed this respectively. The answers showed that symbolic meaning with the high percentage of foundation was firmness, it was protection for roof and wall, novelty for door and breathing for window. The students who participated to the survey, wanted to be window (50%) and door (18.8%) at most. Window and door, which were found to be the least important elements, were the elements the participants wanted to be the most. Related to the symbolic meanings of these elements, it was found that the participants wanted to be free, open to novelties, experiences and to be a person who makes someone feel good but at the same time they wanted to be in contro and safe.

Keywords: Architectural elements, Psychology, Symbolism, Association, Meaning